

Lahden Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:n ja Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n kannanotto Lahden kaupungin perusopetuksen iltapäivätoiminnan muutoksiin

Kaupungin iltapäivätoiminnan muutokset ja huoli erityisen tuen oppilaiden iltapäivätoiminnasta

Lahden kaupunki on ilmoittanut elokuussa 2024 vanhemmille lähetetyssä tiedotteessa, että se ei syksystä 2025 eteenpäin järjestä vaativan erityisen tuen oppilaille perusopetuksen iltapäivätoimintaa. Vaativan erityisen tuen ryhmiä on järjestetty lukuvuonna 2024–25 seuraavissa kouluissa: Jalkarannan monitoimitalo Jalo, Mukkulan koulu, Rakokiven monitoimitalo Loisto, Renkomäen monitoimitalo Aura ja Sylvia-Koulu. Vaativan erityisen tuen oppilaalla tarkoitetaan lasta, jolla voi olla kehitysvamma- tai autismikirjon diagnoosi, monivammaisuutta tai vaikeavammaisuutta.

Jatkossakin erityislapsiperheillä on mahdollisuus hakea Lahden kaupungin iltapäivätoimintaan, mutta perusopetuksen asiantuntija Mirka Pilviltä saadusta vastauksesta ilmenee kaupungin tekemä jyrkkä raja palvelun tarjoamisessa ja laajuudessa:

”Ensi lukuvuodesta alkaen iltapäivätoiminnassa tapahtuu muutos niin, että kaupungin iltapäivätoimintaan voivat osallistua 1. ja 2. vuosiluokan oppilaat sekä erityisen tuen oppilaat, mutta ryhmät muodostuvat ensimmäisen luokan oppilaiden määrien mukaisesti ja 1. vuosiluokan oppilaat ovat myös etusijalla ryhmiä muodostettaessa. Mikäli ryhmään jää tilaa ensimmäisen luokan oppilaiden jälkeen, ryhmään arvotaan loput hakijat. Omia vaativan erityisen tuen iltapäivätoiminnan ryhmiä ei enää ensi lukuvuodelle muodostu.”

Lahtelaiset erityisen tuen oppilaiden vanhemmat ovat hyvin huolissaan siitä, kuinka jatkossa turvataan niiden erityisen tuen oppilaiden perusopetuksen iltapäivätoiminta, joiden vanhemmat eivät omien velvoitteidensa (esimerkiksi työssäkäynnin tai opiskelun) vuoksi pysty iltapäivisin vastaamaan oppilaan vammansa vuoksi tarvitsemasta huolenpidosta.

Iltapäivätoiminnan järjestäminen ja yhdenvertaisuus valintaperusteissa

Perusopetuksen iltapäivätoiminta tulee ensisijaisesti järjestää ensisijaisen lainsäädännön (perusopetuslain) mukaan. Lahden kaupungilla on perusopetuslain (POL) mukainen vastuu perusopetuksen iltapäivätoiminnan järjestämisestä.

Jos kunta järjestää perusopetuslain mukaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, sitä tulee POL 48 b §:ssä säädetyin tavoin tarjota kunnassa toimivien koulujen ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien osalta erityisen tuen oppilaille kunnan päättämässä laajuudessa. Vaikka kunta päättää toiminnan laajuudesta, nähdäksemme myös toisen vuosiluokan oppilailla ja erityisen tuen oppilailla on perusopetuslain ko. pykälän mukaan oltava tosiasiallinen mahdollisuus päästä toimintaan, kun kunta on päättänyt sitä järjestää. Toiminnan järjestäminen edellä mainituille lapsiryhmille on myös kunnan saaman valtionosuuden saamisen edellytyksenä (laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta).

Perusopetuksen asiantuntija Pilvin vastauksen perusteella, ja jos iltapäivätoiminnan ryhmät muodostetaan suunnitellusti ensimmäisen vuosiluokan oppilasmäärien mukaisesti, on ilmeinen riski, että ryhmiin ei jää tilaa toisen vuosiluokan oppilaille ja erityisen tuen oppilaille. Voi siis käydä niin, että paikkaa ei saa yksikään erityisen tuen oppilas, mikä ei ole POL 48 b §:n mukaista.

Samaisen perusopetuslain pykälän (POL 48 b) mukaan otettaessa lapsia aamu- ja iltapäivätoimintaan heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Arpomalla toteutettu valintaperusteiden yhdenvertaisuus ei toteuttane tosiasiallista yhdenvertaisuutta, kun paikan saattaa saada sen esimerkiksi vammansa vuoksi välttämättä tarvitsevan oppilaan sijasta vammaton toisen vuosiluokan oppilas, jolle paikkaa on haettu enemmänkin ”varmuuden vuoksi”. Lisäksi harvojen ensimmäisen luokan oppilailta käyttämättä jäävien paikkojen arpominen muiden hakijoiden kesken voi siis tosiasiasa johtaa erityisen tuen oppilaiden jäämiseen kokonaan vaille toimintaa.

Jos kunta ei järjestä perusopetuslain perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, on lapsella oikeus toissijaisen lainsäädännön (vammaispalvelulain) mukaisena lyhytaikaisena huolenpitona järjestettävään aamu- ja iltapäivätoimintaan. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut on kuitenkin säädetty (nykyään jopa aiempaa selkeämmin ja vahvemmin) toissijaisiksi suhteessa yleislainsäädännön, kuten perusopetuslain, mukaisiin palveluihin, joten myös iltapäivätoiminnan osalta perusopetuslain mukaiset palvelut ovat ensisijaisia.

Jos perusopetuslain mukaiseen toimintaan ei kaupungin suunnitelman mukaisesti voisi saada paikkaa kukaan sellainen oppilas, jolla olisi käynnissä olevan uuden vammaispalvelulain mukaisena siirtymäaikana vielä voimassa erityishuolto-ohjelma (EHO), vaikka perusopetuslain mukainen toiminta olisi hänelle riittävää ja sopivaa, kyse on syrjivästä ja siten lainsäädäntömme perusteella kielletystä linjauksesta.

Näkemyksemme iltapäivätoiminnan järjestämisestä

Katsomme edellä esitetyin perustein, että perusopetuslaki edellyttää Lahden kaupungin järjestävän suunniteltua laajemmin myös erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden iltapäivätoimintaa. Niiden vammaisten oppilaiden osalta, joille kunnan toiminta ei tarvittaessa kohtuullisin mukautuksinkaan ole sopivaa ja riittävää, Päijät-Hämeen hyvinvointialue järjestäisi omana toimintanaan tai hankkimalla esimerkiksi kaupungilta ostopalveluna vammaispalvelulain mukaisena lyhytaikaisena huolenpitona iltapäivätoiminnan vaativimpiin tuen tarpeisiin.

On tärkeää, että Lahden kaupunki iltapäivätoiminnan järjestämisestä ensisijaisen perusopetuslain mukaisesti vastaavana tahona ja Päijät-Hämeen hyvinvointialue vaativampiin vammasta aiheutuviin tarpeisiin sopivan vammaispalvelulain mukaisen toiminnan vastuutahona löytävät yhteisymmärryksen iltapäivätoiminnan järjestämisestä.

Epäselvä tilanne osapuolten kesken ei saa johtaa siihen, että oppilaat perheineen ajautuvat muutoksenhakuprosesseihin lasten tarvitseman ja heille sopivan toiminnan järjestämiseksi. Muutoksenhakuihin päätyminen ei olisi lasten edun mukaista, eivätkä monet erilliset muutoksenhakuprosessit liene järkeviä kaupungin tai hyvinvointialueenkaan näkökulmasta. Kaikin tavoin kestävä toiminta on, jos tilanne johtaa oppilaiden lisääntyviin koulunkäynnin haasteisiin ja perheiden muiden palveluiden tarpeen kasvuun. Ratkaisu täytyy löytää ja tiedottaa siitä selkeästi perheille, vastuu iltapäivätoiminnan järjestämisestä ei voi jäädä perheille itselleen.

Jonna Savolainen, johtava järjestöasiantuntija, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Tanja Salisma, juristi, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Sirpa Helminen, puheenjohtaja, Lahden Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry

Eeva Väänänen, toiminnanjohtaja, Lahden Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry